

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Жгут О.А., Чернобровкіна Л.В. (м. Київ, Україна)

«Я вірю, що зелень трави гідна краси зірок,
І що не гірші від них мурашка і яйце перепілки,
І що лісова жаба – теж незрівнянний шедевр,
І лось, що похмуро жує, перевершує будь-яку статую...
А миша – це диво, що може вразити мільйони невірних.»

Волт Вітмен «Пісня про себе»

Інтенсивне зростання масштабів забруднення ґрунту, повітря, води призвело до катастрофічних змін у навколишньому середовищі. Екологічна криза досягла тієї межі, за якою почнеться знищення біосфери, знищення життя на Землі. В зв'язку з цим, гостро усвідомлюється потреба в екологізації освіти.[4] Під цим поняттям розуміють систему заходів, спрямованих на забезпечення у навчально-виховному процесі всіх рівнів освіти належних екологічних знань та їх практичного застосування.[1] Концепція екологічної освіти в Україні затверджена МОН України у 2002 році передбачає чітку структуру формування екологічної освіти, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення.

Як свідомо школяру можна стати захисником природи? В першу чергу – полюбити птахів, тварин, дерева і квіти та свій рідний край. У школах екологічна освіта і виховання здійснюються, в першу чергу, у процесі вивчення наук природничого циклу, починаючи з 1-го класу і до 11-го. Саме природничі науки дають максимальну можливість вивчити взаємодію суспільства і природи.[2] Вчителі початкової школи формують у дітей систему первісних знань про природу, необхідних для розуміння навколишнього світу під час вивчення курсу природознавства, що входить до сучасної програми «Я і Україна» і має інтегрований характер, а також передбачає засвоєння основ багатьох наук. В школах, де ми працюємо, проходять спеціальні наукові тижні, де школярі початкової школи разом із старшокласниками проводять і показують різні експерименти як з біології, так і з екології, проходять свої Екологічні стежки, роблять годинничі птахам та беруть саму активну участь в озелененні рідного Києва, свого району і майданчиків біля школи.

В 5-11-х класах ми продовжуємо екологічне виховання, його реалізація відбувається під час лекцій, лабораторних та практичних робіт, в кінці вивчення теми, розділу, курсу. При цьому найбільші потенційні можливості для екологізації освіти має вивчення таких предметів шкільного циклу: природознавства (5-6 класи), біології (7-11 класи), основ здоров'я, яке включає курс «екологія людини» (1 – 9 класи), екології (11 клас), це пов'язане в першу чергу зі змістом наукових знань про живі системи різного рівня. Велике значення для формування екологічних знань в школах, де ми викладаємо, мають традиційні предметні тижні, акції «Зустріч птахів», «Збережемо дерево», «Збережемо первоцвіти», «День Землі». До свідомості дітей різних вікових груп доноситься суть прекрасного у живій природі – це основа дбайливого ставлення до неї, нетерпимості у випадках її забруднення. Результатом такої діяльності є екологічні газети, плакати, малюнки. У школярів формуються мотиви необхідності і бажання, інтерес до пізнання об'єктів живої природи. Невід'ємною частиною курсу біології є навчальні екскурсії. Під час них учні не тільки знайомляться з рослинами і тваринами рідного краю, але і зі змінами, що відбуваються у природі в результаті варварського відношення людини до навколишнього середовища. Результатом є формування екологічної проблеми як наслідок реальних протиріч між суспільством і природою.[3]

Формувати екологічну культуру особистості учнів тільки під час уроків біології важко. Це пов'язано з неможливістю у повній мірі формувати систему

умінь та навичок по вивченню, відновленню та охороні навколишнього середовища. Найкраще ці завдання можна розв'язати під час проведення факультативних занять, гурткової та позакласної роботи. Форми і методи проведення цих занять можуть бути різноманітними, але в найбільшій мірі при їх проведенні мають застосовуватися практичні завдання. Це можуть бути як невеличкі демонстрації, так і самостійні дослідження. Формування екологічно-вихованих особистостей стало можливим тільки після залучення учнів різних вікових категорій до науково-дослідницької діяльності саме з екології. Наводимо приклади деяких робіт, що були досліджені, розроблені і узагальнені учнями під нашим керівництвом: Дослідження рівня шуму біля великих автомагістралей м.Києва та шляхи його зниження; Радіонукліди у біосистемах Дніпровських водосховищ; Як звільнити від забруднення річку Дніпро; Знешкодження накопичених запасів, непридатних та заборонених пестицидів в Україні – одна з екологічних проблем сьогодення; Екологічні аспекти використання біотехнологічних методів у біоорганічному землеробстві; Бездомні тварини як одна із проблем міського середовища; Оцінка якості деяких бутильованих вод в місті Києві шляхом біотестування; Вплив забрудненої води на різноманітність риб Дніпра; Зелені насадження як засіб боротьби із забрудненням навколишнього середовища; Структурна зміна води після інформаційного впливу; Моніторинг забруднення поверхневих вод в районі розміщення підприємства по переробці уранової сировини; Вплив мікобіоти житлових приміщень на здоров'я людини. Всі ці роботи були представлені і зайняли призові місця на Районних, Міських і Всеукраїнських конкурсах МАН та Олімпіадах з екології.

Також деякі наші учні є членами Національної Скаутської Організації України «ПЛАСТ». Вони беруть саму активну участь в очищенні різних регіонів України від сміття під час перебування в пластових мандрівних таборах впродовж 5-ти років.

Ще однією цікавою і ефективною формою екологізації освіти є розроблення і реалізація проектів. Проекти ставлять учня в активну позицію – людини, що досліджує, розв'язує проблеми, приймає рішення, вивчає, документує свою діяльність. Це забезпечує реальний внесок школяра у справу охорони навколишнього середовища, оволодіння нормами і правилами поведінки у природному середовищі.[5] Можна навести приклади наступних тем проектів: «Екологічні проблеми людства», «Планета на ім'я Сміття», «Екологічні проблеми вашого міста». В рамках проекту виділяються певні модулі, тому учні можуть вибрати той напрямок роботи, який їх цікавить. Наприклад, у проекті «Давайте повернемо Землі всі веселкові кольори» є такі модулі: Відвідування національних природних парків; Конкурс екологічного плакату; Створення презентації «Вплив діяльності людини на стан біосфери»; Проблема побутового сміття у світі; акція «Посади дерево»; екологічні вистави.

Отже, навчити школярів жити з загальними законами природи, формувати у них раціональне природокористування, усвідомлювати себе невід'ємною частиною біосфери – нагальна потреба екологічної освіти.

Література

1. Паламарчук В.О., Коренюк П.І. Економіка природокористування. – Запоріжжя, 2003. – С. 3-17.
2. Перегудов, В.А. Современные проблемы непрерывного экологического образования / В.А. Перегудов, Ю.Д. Эдельштейн // Тульский экологический бюллетень, 2006. – Вып. 1. – С. 113-120.
3. Прокопенко О., Демидова Т. Екологічне виховання у процесі вивчення біології. // Рідна школа. – 2005. – № 3. – С. 72 -75.
4. Степанюк А.В., Барна Л.С., Міщук Н.Й., Жирська Г.Я., Бучковська О.Я. Екологізація біологічної освіти як вимога сьогодення. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції "Розвиток біологічної освіти в Україні"-Мелітополь, (26-27 вересня), 2006.С 34-35.

5. Чернобровкіна Л.В., Жгут О.А. Залучення обдарованих дітей до навчально-дослідної роботи з метою розвитку їхніх здібностей і обдарувань. Матеріали всеукраїнської конференції «Моделювання особистісно-розвивального середовища обдарованої дитини», 11-12 жовтня 201р., м.Київ. – ІОД. – 2011. ст. 167-172.

ФАКТОРИ КОНФЛІКТІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

Желєзняк А.А. (м. Полтава, Україна)

Конфлікти супроводжують людину в усіх сферах її життєдіяльності. У системі освіти вони відбуваються, як по горизонталі, так і по вертикалі, оскільки у взаємодію вступають люди з різними цілями, мотивами, потребами, життєвим досвідом, способом інтерпретації подій, зацікавленості, рівнем емоцій. Конфлікт – це зіткнення і протидія протилежно спрямованих психологічних чинників у взаємодії між особистостями, групами або всередині особистості, породжені значущими для них протиріччями [3, с. 129].

У статті подається аналіз педагогічних конфліктів. В. Сухомлинський так пише про конфлікти у школі: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між учителем і батьками, педагогом і колективом – велика біда школи. Найчастіше конфлікт виникає тоді, коли вчитель думає про дитину несправедливо. Думайте про дитину справедливо – і конфліктів не буде. Уміння уникнути конфлікту – одна зі складових частин педагогічної мудрості вчителя. Попереджаючи конфлікт, педагог не тільки зберігає, а й створює виховну силу колективу» [4, с.629]. Одночасно педагогічний конфлікт, за думкою педагогів гуманістичного напрямку, стає додатковим і досить сильним фактором розвитку: вчить бачити і відчувати іншу людину, рахуватися з її інтересами, виявити більшу кількість проблем, шукати вихід із складної ситуації, бути творчим учителем.

Проблемі управлінських педагогічних конфліктів в освітніх закладах присвячені праці Ф. Бородкіна, М. Войновича, Є. Головати, О. Донченко, А. Ішмуратова, Л. Карамушки, Н. Коломінського, Н. Коряка, Н. Порякель, М. Рибаків. Н. Чепелевої та інших дослідників, де виокремлено особливості педагогічних конфліктів, серед яких найбільш суттєві:

- професійна відповідальність учителя за педагогічно коректне розв'язання ситуації: адже навчальний заклад, у якому навчається дитина, – модель суспільства, де учні засвоюють соціальні норми та відносини між людьми;
- учасники конфліктів мають різний соціальний статус (учитель – учень), чим і визначається їхня різна поведінка в конфлікті, тому різниця віку та життєвого досвіду учасників розводить їхні позиції в конфлікті, породжує різний ступінь відповідальності за помилки при їх розв'язанні.
- різне розуміння подій та їх причин учасниками (конфлікт «очима вчителя» й «очима учня» бачиться по-різному), у зв'язку з чим вчителю не завжди легко зрозуміти глибину переживань учня, а учню – упоратися зі своїми емоціями, підкорити їх розуму.
- професійна позиція вчителя в конфлікті зобов'язує його взяти на себе ініціативу в його розв'язанні та на перше місце зуміти поставити інтереси учня.
- публічність педагогічного конфлікту: присутність інших учнів при конфлікті робить їх зі свідків учасниками, а конфлікт набуває виховного сенсу і для них, про це завжди доводиться пам'ятати вчителю.
- вихід із педагогічного конфлікту потребує перемоги обох сторін. Усяка помилка вчителя при розв'язанні конфліктів породжує нові ситуації та конфлікти, в які включаються інші учні. Кожна помилка вчителя при розв'язанні конфлікту – це й поразка учня, усяка по-